

• PERSONÁLIE •

MIROSLAV PEKNÍK

Ferdinand Juriga¹

V poslednom desaťročí 19. storočia vznikajú v slovenskej politike nové ideové prúdy, medzi nimi aj katolícke politické hnutie.² Jeho predstavitelia spočiatku spolupracovali s maďarskou Katolíckou ľudovou stranou (Katholikus Néppárt), založenou v roku 1895 pod vedením grófa Zichyho, ktorá mala záujem získať do svojich radov aj politikov nemaďarskej národnosti. Účasť slovenských katolíckych kňazov i ďalších slovenských politikov na kandidátke Néppártu v parlamentných voľbách v roku 1896 však nepriniesla očakávané výsledky.³ Strata ilúzií o spolupráci so Zichyho Katolíckou ľudovou stranou viedla k tomu, že slovenskí katolícki politici postupne prechádzali na pozície vlastnej katolíckej politiky pôsobiacej v rámci Slovenskej národnej strany. Do tohto obdobia spadajú aj počiatky verejného účinkovania Ferdinanda Jurigu, neskoršieho spoluzakladateľa Slovenskej ľudovej strany a jej významného predstaviteľa.

Ferdinand (Ferdiš) Juriga sa narodil 12. októbra 1874 v Gbeloch na Záhorí v prísne katolíckej rodine. Ako sedemročný začína chodiť do školy v Ostrihome pod patronátom strýka – ostrihomského kanonika Jána Jurigu, ktorého domáce prostredie bolo slovenské. Krátko pokračuje v štúdiu na gymnáziu v Skalici, aby ho napokon úspešne skončil maturitou v Ostrihome. Následne odchádza na viedenské Pázmáneum, ktoré mu poskytlo široký a hlboký vzdelanostný záber, a tiež priestor na stretávanie sa s členmi slovenských akademických spolkov Tatran a Národ. Tu prichádza do kontaktu aj s jedným z budúcich vodcov hlasistov Pavlom Blahom, s ktorým ho viazali priateľské vzťahy.⁴

¹ V dňoch 25. – 26. 6. 2009 sa konala v Martine v rámci podujatia Dni Milana Hodžu vedecká konferencia Ferdinand Juriga a ľudový smer slovenskej politiky. Jej odborným garantom bol Ústav politických vied SAV. Tento príspevok bol spracovaný na základe autorovho vystúpenia na konferencii s názvom Ferdinand Juriga v politických súradniciach svojej doby. V rozšírenej a prepracovanej podobe sa stal súčasťou knižnej publikácie Miroslav Pekník a kolektív: Ferdinand Juriga – ľudový smer slovenskej politiky. Bratislava : Ústav politických vied SAV, VEDA vydavateľstvo SAV, Slovenská národná knižnica, 2009, 448 s.

² Pozri BUTVIN, J.: Hlasistí, vznik klerikálneho a maloagrárneho hnutia v rokoch 1898 – 1904. Hist. čas., 31, 1983, s. 727 – 748. PODRIMAVSKÝ, M.: Slovenská národná strana v druhej polovici XIX. storočia. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo SAV, 1983, s. 164 – 214. Pozri tiež – VOŠAHLÍKOVÁ, P.: Slovenské politické smery v období prechodu imperialismu. Praha 1979. BAKOŠ, V.: Kapitoly z dejín slovenského myslenia. Bratislava 1995, III. Národ, nacionalizmus a kultúra. 6. Stret dvoch koncepcií, s. 101 – 144; GÁFRIK, M.: Hlasizmus alebo scestnosť jedného apriorizmu. In: Národy, národnosti a etnické skupiny v demokratickej spoločnosti. Zborník. Filozofický ústav SAV, Filozofický ústav ČSAV. Bratislava – Praha 1991, s. 42 – 47.

³ POPELY, V.: Zichyho strana a nacionálno-klerikálne hnutie na Slovensku v rokoch 1895 – 1905. Hist. čas. 26, 1978, s. 581 – 609.

⁴ Ten sa postaral aj o pohreb Jurigovej matky, ktorá počas návštevy syna vo Viedni vo februári 1897 náhle zomrela. Bližšie – JURIGA, F.: Blahozvesť kriesenia slovenského národa a slovenskej krajiny. Trnava : Nakladateľstvo Urbánek a spol., 1937. Kniha prvá, s. 26 – 28.

V roku 1898 bol Juriga v Ostrihome vysvätený za kňaza a nastupuje za kaplána vo Veľkej Mani, potom v Budaörsi (pri Budapešti), Leviciach a Slovenskom Mederi.⁵ Počas svojho pôsobenia získava neoceniteľné skúsenosti pri spoznávaní dobovej uhorskej spoločnosti. Formuje sa tak silná stránka Jurigovej osobnosti, ktorú charakterizuje schopnosť porozumieť ľuďom bez ohľadu na národnosť a pozitívne na nich pôsobiť v záujme zlepšenia ich života. Jurigova dispozícia oslovit' a získať si stúpencov pre realizáciu svojich myšlienok, ako aj osobná odvaha vystupovať proti negatívnym javom nielen v národnostnej, ale aj v sociálnej sfére ho predurčuje už v mladom veku na neprehliadnutelnú spoločenskú pozíciu. Od roku 1902 je kaplánom v bratislavskom Blumentálskom kostole a v roku 1905 sa stáva farárom vo Vajnorochoch.

Bratislava znamená pre Jurigovo verejné účinkovanie a budúci vstup do politiky novú kvalitu. Vo viacnáródnom prostredí tu prichádzajú slovenskí politici do každodenného styku s rôznymi spoločenskými a politickými vplyvmi. Svoje stopy zanecháva na Slovákoch politika Katolíckej ľudovej strany, hnutie hlasistov, ktorí inšpirovali bratislavských národovcov k bližšiemu kontaktu so slovenským vidieckym obyvateľstvom zo Záhoria, prichádzajúcim ako trhovci pravidelne do Bratislavy. Od roku 1905 sa mesto stalo aj sídlom slovenskej sociálnej demokracie, ktorá mala dobré kontakty s nemeckými sociálnymi demokratmi. Slovenský politický život sa v čase Jurigovho príchodu do Bratislavy začal zintenzívňovať.⁶

Juriga postupne spoznáva prešporské pomery a nachádza tu národne orientovaných Slovákov tak z radov evanjelickej inteligencie, ako aj predstaviteľov slovenských robotníkov. Už v počiatkoch svojho bratislavského pôsobenia sa musí pri národnej obhajobe Slovákov vyrovnávať s veľkou slabinou slovenského národnopolitického života – s konfesionálnymi rozporami medzi evanjelikmi a katolíkmi. V tom čase sa mu to do značnej miery darí prekonávať, čo po rokoch (pri Jurigovej šesťdesiatke roku 1934) oceňuje aj evanjelický biskup Dr. Osuský: „*Juriga shromažďoval všetkých k spolupráci za slovenskú vec. Vedel zapáliť jadrným slovom, rozhodným skutkom. Nerobil žiadnych rozdielov stavovských ani náboženských... Tento rys – katolícky kňaz oduševňuje k národnej práci evanjelických teológov – získal mu odrazu srdcia všetkých evanjelikov. Nám imponovalo u Jurigu hlavne to, že neplytval zbytočne planými slovami, ale skutkami dokazoval svoje presvedčenie.*“⁷ Aj keď neskôr Ferdiš Juriga pri riešení vnútorných otázok slovenskej politiky sám podľahol konfesionálnym rozporom, v rokoch svojho prešporského pôsobenia sa dokázal v záujme Slovákov nad ne povzniesť.

Verejným vystupovaním sa Juriga stáva plnokrvnou súčasťou slovenskej politiky v Uhorsku. Posilnila sa aj jeho spoločenská pozícia, keď sa od apríla 1905 stal farárom vo Vajnorochoch. Od poslanca Martina Kollára spolu s Františkom Jehličkom preberá Katolícke noviny, pretvára ich na týždenník a redakciu presúva do Skalice.⁸ Uvedomujúc si silu písaného slova, Juriga získava bázu na pravidelnú prezentáciu svojich názorov na uhorské politické a spoločenské pomery.

⁵ Tamže s. 34 – 41.

⁶ DÉRER, I.: Rozpomienky na starý Prešporok, s. 17. ANM Praha. Fond I. Dérer. Kartón č. 7, inv. č. 358. Otázkou slovenského politického života v Bratislave vrátane styku slovenských sociálnych demokratov s predstaviteľmi národnopolitického hnutia sa zaoberá aj rozsiahla Dérerova práca *Politika* v Prešporke a na Záhori v rokoch 90-tych – vzpomienky (Historické, politické a vzpomienkové črty), ktorá však zostala nepublikovaná v jeho pozostalosti. Ide o 722 strojopisných strán. Ku kontaktom slovenských národovcov a socialistov pozri s. 580 – 610. ANM Praha. Fond I. Dérer. Kartón č. 8, inv. č. 420.

⁷ JURIGA, F.: Blahozvesť kriesenia slovenského národa a slovenskej krajiny, c. d., s. 41 – 42.

⁸ Ich zodpovedným redaktorom sa stal Anton Bielek, bývalý redaktor *Ľudových novín*, ktoré medzitým prestali vychádzať. SIDOR, K.: Andrej Hlinka (1864 – 1926). Bratislava : Knižtlačiareň sv. Andreja, 1934, s. 115.

Podobne postupoval aj Milan Hodža, ktorému články vychádzajúce v Slovenskom týždenníku (založenom v roku 1903) získali podporu nielen slovenských, ale aj srbských voličov v Kulpínskom okrese a začiatkom roku 1905 sa stal ich poslancom na uhorskom sneme.⁹

Aj keď Juriga vo voľbách roku 1905 ešte priamo nekandidoval, vstúpil do predvolebného boja nepriamo, podporou slovenského kandidáta v Svätóžianskom okrese – Dr. Jozefa Kubinu. Jediným zvoleným poslancom reprezentujúcim slovenský katolícky prúd sa stal vtedy František Skyčák, ktorého ako víťaza nad jej oficiálnym kandidátom akceptovala aj Katolícka ľudová strana (Néppárt). Tá už aj napriek silnej maďarizácii s veľkým znepokojením sledovala vzostup slovenskej národnopolitickej činnosti. Rok 1905 sa stáva rozhodujúcim obdobím kryštalizácie vzťahov medzi slovenským katolíckym ľudovým prúdom a Néppártom.

Práve Jurigova reč na Skyčákovom zhromaždení v Námestove 29. októbra 1905 spôsobuje ostrý konflikt so Zichyho Katolíckou ľudovou stranou. Jej vedenie požaduje, aby sa poslanec Skyčák verejne písomne dištancoval od Jurigovho vystúpenia a ďalších slovenských národnopolitických aktivít. Skyčák to odmietol a výsledkom bol rozchod s Katolíckou ľudovou stranou.¹⁰

Dňa 5. decembra 1905 bola deklaratívne ustanovená Slovenská ľudová strana. „Strana sa však riadne nesriadila. Nezvolila si predsedu, tajomníkov atď. Stalo sa len toľko, že 15. decembra 1905 v článku ‚Nech žije Slovenská ľudová strana‘ vyhlásené boli ‚Katolícke noviny‘ za úradný orgán slovenskej ľudovej strany... stranu reprezentovali vedúce osoby a časopis.“¹¹ Prakticky však skupina osôb, ktorá ju reprezentovala, pôsobila – až do utvorenia samostatnej Slovenskej ľudovej strany v roku 1913 – v rámci Slovenskej národnej strany, ako jej „odtienok“, „klerikálne krídlo“ či „ľudácky prúd“. Jeho príslušníci boli zastúpení aj v oficiálnych orgánoch národnej strany.

V apríli 1906 zastupovali slovenskú politiku v uhorských parlamentných voľbách z taktických dôvodov dve strany s národnopolitickým programom – Slovenská ľudová strana a Slovenská národná strana. Slovenská ľudová strana vstúpila do volebného zápasu s vlastným 12-bodovým programom, ktorý obsahoval národnopolitické, kultúrne i hospodársko-sociálne požiadavky. Jej cieľom bolo získať aj tú časť slovenských voličov, ktorá sa plne nestotožňovala s programom Slovenskej národnej strany.¹² Bol to dobrý postup, ktorý priniesol slovenskej politike v uhorských parlamentných voľbách roku 1906 historicky najvyšší počet mandátov – sedem.

Za Stupavský okres bol do snemu zvolený aj Ferdiš Juriga. Než však mohol v uhorskom parlamente rozvinúť svoju poslaneckú činnosť, bol za svoje predchádzajúce novinové články „Ohrňme rukávy“ a „Faraoniti a Herodiáni“ zbavený poslaneckej imunity a postavený pred súd. Verdiktom zo 16. novembra 1906 skončil na dva roky vo vacovskom väzení.

Väzenie ho nezlomilo. Dokázal ho dokonca využiť na rozšírenie a prehĺbenie svojho vzdelania. Študuje filozoficko-politickú a sociologickú problematiku a z vedeckého hľadiska si formuje

⁹ KOPČOK, A.: Milan Hodža a dolnozemskí Slováci (K začiatkom politickej aktivity Milana Hodžu a o predpokladoch jeho volebného úspechu v rokoch 1905 a 1906). In: Pekník, M. a kol.: Milan Hodža – štátnik a politik. Bratislava: VEDA vydavateľstvo SAV, III. vydanie, 2002, s. 75 – 84; pozri tiež PEKNÍK, M. (ed.): Milan Hodža – politik a žurnalista. Bratislava: Ústav politických vied SAV, VEDA vydavateľstvo SAV, 2008.

¹⁰ SIDOR, K.: Andrej Hlinka (1864 – 1926), c. d., s. 133 – 135; BARTLOVÁ, A.: Ferdiš Juriga a Slovenská ľudová strana. In: Ferdiš Juriga. Slovenské národné múzeum – Historické múzeum. Bratislava 1992, s. 28 – 29.

¹¹ SIDOR, K.: Andrej Hlinka (1864 – 1926), c. d., s. 136.

¹² Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti I. Hlavný redaktor M. Pekník. Bratislava: Národné literárne centrum – Dom slovenskej literatúry, 1998, Volebný program Slovenskej ľudovej strany z 13. apríla 1906, dokument č. 124, s. 387; pozri tiež – Manifest Slovenskej národnej strany z 5. apríla 1906, dokument č. 123, s. 383 – 386.

svetonázor, ktorý konfrontuje so svojím teologickým vzdelaním. Tu sa zrejme začínajú formovať aj jeho neskoršie liberálnejšie názory na potrebu reforiem v cirkvi.¹³

Po návrate z vacovského väzenia vo februári 1909 sa Ferdiš Juriga usiluje postupne vrátiť na svoje predchádzajúce spoločenské a politické pozície. Vo Vajnorochoch ako farár pokračuje tam, kde prestal. Venuje sa „drobnej práci“ – získavaniu ľudí pre lepšiu, zdravšiu a morálnejšiu životnú štyl a presadzuje stavbu novej školy. K Jurigovým aktivitám patrilo v širšom zábere aj budovanie družstiev a hospodárskych spolkov a ďalších inštitúcií, ktoré mali svojím členstvom – najmä z radov roľníctva – rozširovať personálne zázemie slovenskej politiky.¹⁴

Ešte v roku 1906 boli Jurigove Katolícke noviny donútené zmeniť svoj názov na Ľudové noviny. V čase jeho neprítomnosti sa o ne v rámci svojich možností staral poslanec Pavol Blaho. Juriga sa znova usiluje získať noviny pod svoju kontrolu, zbaviť ich dlhov a vytvoriť pre ne pevnejšie finančné zázemie. V tom očakával pomoc najmä od Andreja Hlinku. Po dohode s P. Blahom, F. Skyčákom, A. Hlinkom a ďalšími ľudáckymi politikmi sa redakcia časopisu presúva do Bratislavy a noviny začínajú od apríla 1910 vychádzať pod novým názvom Slovenské ľudové noviny. Finančne sa opierajú o bratislavský Nakladateľský a kníhkupecký spolok, úč. spol., na čele s predsedom A. Hlinkom. Hlavným redaktorom sa stáva Dr. Augustín Ráth, ktorý na tomto poste pôsobí do marca 1911. Po ňom je za hlavného spolupracovníka vymenovaný Ferdiš Juriga, jeho asistentom sa stáva Florián Tománek a zodpovedným redaktorom F. Skyčák. Ako uvádza K. Sidor, „noviny pod novou redakciou sú tiež živé, ale miestami prechádzajú do triviálnosti a vulgárnosti. Juriga s Tománkom ich vyplňujú celé a užívajú v nich posmešky ‚nipcvečik‘ (népszövet-ség), ‚niport‘ (néppárt) atď. Trpely na vážnosti, ale ľudu sa ony páčily a rozširovaly sa.“¹⁵

V roku 1910 pred Ferdišom Jurigom a ostatnými poprednými slovenskými politikmi nastáva úloha obhájiť či vylepšiť si svoje pozície z predchádzajúcich parlamentných volieb. Na podnet Milana Hodžu, jediného slovenského politika s dobrými kontaktmi v najvyšších politických kruhoch, sa objavuje možnosť volebného paktu Slovákov s ministerským predsedom Khuenom-Hedervárom.¹⁶ Výsledky volieb do uhorského snemu však ukázali, že volebný pakt nebol pre slovenskú politiku šťastným krokom. Poslanecké mandáty získali len traja politici s programom Slovenskej ľudovej strany – Pavol Blaho, František Skyčák bez protikandidátov a Ferdiš Juriga, ktorý bol na rozdiel od iných kandidátov prezieravejší a na volebný pakt sa nespoliehal. O svoj mandát musel s protikandidátom Ochabom v Stupavskom okrese tvrdo bojovať – a zvíťazil. V uhorskom parlamente zotrval až do roku 1918.

Po prehratých voľbách v roku 1910 a neúspešnom memorande¹⁷ adresovanom uhorskému ministerskému predsedovi Khuenovi-Hedervárymu prichádza o rok neskôr v slovenskej politike k rozporom a vzájomnému obviňovaniu sa za neúspechy. Príčin bolo viacero. Redakciu Slovenských ľudových novín obvinili, že pred voľbami prijala štátnu subvenciu, čím zradila slovenské národné záujmy. Okolo tejto záležitosti sa rozpútala v priebehu rokov 1911 a 1912 na stránkach

¹³ JURIGA, F.: Blahozvesť kriesenia slovenského národa a slovenskej krajiny, c. d., s. 79 – 80.

¹⁴ Tamže, s. 82 – 84, 92 – 93, 100 – 106.

¹⁵ SIDOR, K.: Andrej Hlinka (1864 – 1926), c. d., s. 251. F. Juriga publikuje v Slovenských ľudových novinách veľké množstvo článkov, ktoré podpisuje aj viacerými pseudonymami – Rodomil, Igrin, Udričvachov, Bohuslav, Ľudomil atď.

¹⁶ SNA Bratislava. Fond Slovenská národná strana 1896 – 1914. Kartón č. 1. Kniha zápisníc. Zápisnica zo zasadnutia volebného odboru Slovenskej národnej strany zo 16. februára 1910, z 9. apríla 1910 a z 21. mája 1910, s. 102, s. 103 – 106.

¹⁷ Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti I., c. d., dokument č. 125 Pamätný spis (memorandum) Slovenskej národnej strany, s. 388 – 394.

slovenskej tlače ostrá polemika so Slovenským denníkom a Slovenským týždenníkom na jednej strane a Slovenskými ľudovými novinami aj ďalšími časopismi na strane druhej. Rozpútavali sa staré konfesiónálne vášne. Katolícki politici na čele s Ferdinandom Jurigom a v menšej miere aj Andrejom Hlinkom poukazovali na hegemonizmus evanjelikov v Slovenskej národnej strane, na ateizmus liberálnych pokrokárov, tí ich naopak zasa označovali za spiatočníkov a podobne. Celú záležitosť riešilo napokon vedenie SNS na viacerých zasadnutiach.¹⁸

Ďalšou významnou príčinou rozporov bola narastajúca názorová rozdielnosť predstaviteľov jednotlivých prúdov zastúpených v Slovenskej národnej strane.¹⁹ Pod jej tlakom vedenie strany hľadá nový spôsob svojho fungovania. V auguste 1912 sa tak vytvorila nová organizačná štruktúra – Slovenská národná strana sa transformovala na Slovenskú snemovú národnostnú stranu, ustanovil sa Ústredný klub Slovenskej snemovej národnostnej strany a okresné kluby. Vychádzalo sa z projektu národnostných strán a národnostných klubov, ktorý vznikol v roku 1905 na uhorskom sneme.²⁰ To už však nezachránilo jednotu strany, ktorá sa rozpadávala, a prejavilo sa to aj v Jurigovom stanovisku k organizačnej reforme SNS, keď ju listom z 18. novembra 1912 predsedovi Slovenskej národnej strany Pavlovi Mudroňovi odmietol: „*Bývalá národnostná strana sa utvorením klubu pochovala. Je mŕtva. A preto nemôžem sa považovať za jej člena, lebo sa k mŕtvoľe viazať nemôžem.*“²¹ Tieto, ale aj ďalšie rozpory vo vnútri Slovenskej snemovej národnostnej strany viedli napokon k jej rozštiepeniu a 29. júla 1913 bol v Žiline oficiálne deklarovaný vznik Slovenskej ľudovej strany aj s organizačnou štruktúrou. Jej predsedom sa stal Andrej Hlinka a tajomníkom Ferdiš Juriga.

Ferdiš Juriga sa v nasledujúcom období usiloval prezentovať svoje názorové postoje k mnohým oblastiam slovenského politického života. Nie vždy v nich svojou zložitou impulzívnu povahou dokázal nachádzať správny tón, hoci mu nemožno uprieť dobré úmysly. V Slovenských ľudových novinách z náboženských hľadísk útočil voči liberálnym pokrokárom, hlasistom a prúdistom, ktorých nazýval „masaricistami“ Ešte ostrejšie vystupoval voči slovenským sociálnym demokratom. Je pochopiteľné, že v záujme Slovenskej ľudovej strany sa vyhaňoval voči slovenskému politickému spektru, no takéto postoje musel časom zaujať aj vo vnútri strany. Andrej Hlinka bol vo svojom vystupovaní na rozdiel od Jurigu v tomto období voči ostatnému politickému taboru umiernenější, a teda aj prijateľnejší.

¹⁸ V uznesení z porady 19. októbra 1911 sa písalo: „*Ponevác dľa podania rôznych časopisov a jednotlivcov vzniklo podozrenie, že isté časopisy, ktoré sú považované za orgány, slúžiace záujmom slovenského národa, prijímaly za služby, vykonávané nie na prospech slov. národa, od vládnych medzitok (úradov – pozn. M.P.), národná porada vyšetrenie vzniklého podozrenia nariadila a dľa výsledku vyšetrovania každý taký časopis, ktorý sa podplatnosti dopustil, verejne bilagovať a podplatných ľudí zo strany vytvoriť uzavrela.*“ Zápisnica z porady dôverníkov Slovenskej národnej strany z 19. októbra 1911. SNA Bratislava. Fond Slovenská národná strana 1896 – 1914. Kartón č. 1. Kniha zápisníc, s. 137 – 145. Zápisnica z mimoriadneho valného zhromaždenia Slovenskej národnej rady z 29. mája 1912. SNA Bratislava. Fond Slovenská národná strana 1896 – 1914. Kartón č. 1. Kniha zápisníc, s. 146 – 154. Prípád Slovenských ľudových novín mal ďalekosiahle následky a celá aféra doznievala v čiastočne zastrenej podobe ešte aj v predvojnových mesiacoch roku 1914. Pozri – Slovenské ľudové noviny, roč. 5, č. 7 z 13. februára 1914, s. 1 – 2. Osvedčenie. Prúdy, roč. 5, 1913/1914 – 1919, č. 5, s. 238 – 239. Epilog. Slovenské ľudové noviny, roč. 5, č. 20 z 15. mája 1914, s. 1 – 2. Smeieme byť! Pozri tiež – SIDOR, K.: Andrej Hlinka (1864 – 1926), c. d., s. 273 – 282.

¹⁹ Zápisnica z porady dôverníkov Slovenskej národnej strany z 19. októbra 1911. SNA Bratislava. Fond Slovenská národná strana 1896 – 1914. Kartón č. 1. Kniha zápisníc, s. 137 – 145.

²⁰ PODRIMAVSKÝ, M.: Organizácia Slovenskej národnej strany v rokoch 1900 – 1914. Historické štúdie, roč. 22, 1977, s. 199 – 200; POTEMLA, M.: Právne postavenie Slovenskej národnej strany v Uhorsku. Hist. čas., roč. 25, 1977, s. 511 – 513.

²¹ JURIGA, F.: Blahozvesť kriesenia slovenského národa a slovenskej krajiny, c. d., s. 89.

Rozdielne postoje Jurigu a Hlinku sa prejavili aj pri formulovaní návrhu na vytvorenie nadstraníckeho orgánu – Slovenskej národnej rady – v máji 1914; Hlinka ho listom odobril, ale Juriga zostal na polceste. Na predporade 25. mája v Budapešti sa síce zúčastnil, ale na hlavnej porade, ktorá sa konala nasledujúci deň, už nebol. Prečo to tak bolo, možno si iba domýšľať, pretože Juriga už roky predtým sám prišiel s návrhom na utvorenie SNR. Jeho postoj v máji 1914 mohol vyplývať z toho, že o Hlinkovom súhlase nevedel a sám sa k projektu SNR nechcel jednoznačne vyjadriť.²²

Bol to vlastne odraz vnútorných i vonkajších problémov vtedajšieho krátkodobého pôsobenia Slovenskej ľudovej strany. V jej vnútri to bol najmä problém vzťahu dvoch centier – Jurigovej prešporskej skupiny okolo Slovenských ľudových novín a Hlinkovej skupiny v Ružomberku. Tie mali na niektoré otázky smerovania strany odlišné názory. Jurigov smer bol pri presadzovaní politických zámerov útočnejší a v porovnaní s Andrejom Hlinkom aj menej taktický, keďže Hlinka nechával cestu k martinskému centru otvorenú. Skrytú rivalitu medzi Hlinkom a Jurigom síce ich politickí oponenti zámerne zveličovali, ale bolo ju treba brať do úvahy.

Pri hľadaní spojencov a pomoci na zlepšovanie postavenia Slovákov v habsburskej monarchii existovali v slovenskej politike od konca 19. storočia viaceré politické koncepcie či orientácie. Patrila sem orientácia slaviofilská – pasívne očakávajúca pomoc od Ruska, spolupráca nemaďarských národností v Uhorsku, česko-slovenská vzájomnosť a belvedérska orientácia na následníka trónu Františka Ferdinanda. Z nich sa krátko pred vojnou popri belvedérskej orientácii ukazovala pre slovenských politikov ako perspektívna česko-slovenská vzájomnosť. Podľa ideálnych predstáv – po nástupe Františka Ferdinanda na habsburský trón a očakávanej prestavbe ríše na federáciu – by Čechy, Morava a Sliezske spolu so Slovenskom tvorili jeden celok. To bol vrchol úvah slovenských politikov v predvojnových mesiacoch roku 1914.²³

Ferdiš Juriga a Slovenská ľudová strana zaujímali k česko-slovenskej vzájomnosti diferencovaný postoj. Ich spolupráca s českými katolíckymi bola dobrá, o čom svedčí prednášková cesta A. Hlinku v roku 1907, účasť A. Hlinku a F. Jurigu na VI. katolíckom zjazde v auguste 1911 v Olomouci. Juriga na ňom vystúpil s prednáškou Katolíctvo a národnosť a Andrej Hlinka hovoril v chráme Panny Márie Snežnej na tému Žena v boji za cirkev a národ. V ďalšom období – v roku 1913 – široko koncipovaná púť na Velehrad takto chápanú česko-slovenskú vzájomnosť ešte manifestačne umocnila.²⁴

²² Zápisnica súkromnej porady povolaných členov Slovenskej nár. strany a strany sociálnedemokratickej, napísaná v Budapešti v hoteli „Metropol“ dňa 26. mája 1914 pod predsedníctvom Matúša Dulu. SNA Bratislava. Fond M. Dula. Kartón č. 9, inv. č. 206. Pozri tiež Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti zv. I., c. d. Pokus o utvorenie Slovenskej národnej rady, dokument č. 132, s. 411 – 413; PEKNÍK, M.: Slovenská politika a pokus o konštituovanie Slovenskej národnej rady v roku 1914. In: Pečník, M. a kol.: Pohľady na slovenskú politiku (Geopolitika – Slovenské národné rady – Českoslovakizmus). Bratislava: VEDA vydavateľstvo SAV, 2000, s. 340 – 352.

²³ PEKNÍK, M.: Slovenská politika v Uhorsku a kryštalizácia jej politických koncepcií pred vznikom 1. svetovej vojny. In: Bystrický, V. – Fano, Š. (eds.): Slovensko v politickom systéme Československa. Zborník SNR – HÚ SAV. Bratislava 1992, s. 42 – 46. Pozri tiež Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti I., c. d., dokument č. 128 Dôverný list podpredsedu Československej jednoty Rudolfa Piláta americkému Slovákovu Milanovi Gettingovi, s. 399 – 400.

²⁴ Slovenské ľudové noviny, roč. 2, č. 33 z 18 augusta 1911, s. 3. Olomúc jasá. Slovenské ľudové noviny, roč. 2 č. 34 z 25. augusta 1911, s. 3. Katolíctvo a národnosť – a pokračovanie – č. 35 z 1. septembra 1911, s. 3. K púti na Velehrad – Slovenské ľudové noviny, roč. 4, č. 26 z 27. júna 1913, s. 1. Moravskí katolícki Slováci ku uhorským katolíckym Slovákom. Na tej istej strane bol aj ďalší článok o plánovanej púti na Velehrad – Jubilujme. Pod týmto názvom sa pravidelne propagovala púť na Velehrad aj v iných číslach Slovenských ľudových novín. Bližšie – POTEMRA, M.: Bibliografia prác F. Jurigu v rokoch 1901 – 1918. In: Ferdiš Juriga. Zborník referátov zo seminára Život a dielo Ferdiša Juriga, ktorý sa konal

Jurigove (podobne ako Hlinkove) postoje k česko-slovenskej vzájomnosti treba vnímať v širšom časovom období a podľa toho ich aj v politickom kontexte doby diferencovať a hodnotiť. Napríklad v roku 1911 zastával napriek konkrétnym výhradám voči čechoslovakizmu pozitívny postoj: „*Posielajte deti v čím väčšom počte na Moravu a do Čiech na učenie a do škôl. Utekať máme s deťmi pred politickými Herodesmi do Čiech. A keď sa ony odtiaľ vrátia, spasia národ náš...*“ A retrospektívne sám seba v otázke slovensko-českých vzťahov hodnotil takto: „*Juriga bol vždy za súčinnosť Slávov a zvlášť Slovákov a Čechov. Nie síce v tom smysle, aby sa Slováci čečizovali, ale aby ako osobitný národ s národom českým navzájom si pomáhali a Slováci od Čechov duševnú a hmotnú posilu čerpali, kultúrne, bratsky spolu pôsobili, každý na svojom mieste ostávajúc, bez toho, žeby jeden na druhého národnosť siahal.*“²⁵

Sarajevský atentát na následníka habsburského trónu Františka Ferdinanda 28. júna 1914, ktorý postavil Ferdiša Jurigu a jeho politických súpútnikov pred novú realitu, mal pre slovenskú politiku osobitne tragický dopad. Jeho uskutočnením totiž stroskotala jedna z najslubnejších orientácií slovenskej predvojnovovej politiky, tzv. belvedérska alternatíva, spájajúca práve s osobou následníka očakávané federatívne štátprávne usporiadanie Rakúsko-Uhorska, a tým aj zlepšenie postavenia Slovákov. Aj keď dnes už vieme, že očakávania slovenských politikov boli nereálne,²⁶ bezprostredná reakcia slovenskej politiky na sarajevský atentát bola adekvátna strate týchto ilúzií.

Informácie o atentáte priniesli všetky slovenské noviny a časopisy. Svrne odmietli atentát ako spôsob riešenia sporov a v nekrológoch vyjadrili svoj zármutok nad smrťou oboch členov panovníckeho rodu. Boli pritom vyslovené rôzne dohady o motivácii atentátnikov, ktoré výrazne odrážali postoje a pozície jednotlivých strán a skupín slovenského politického života.²⁷

Ferdiš Juriga a slovenskí klerikáli za príčinu atentátu považovali schizmatickú protikatolícku nenávisť a sociálnodemokratické hnutie, pričom tieto svoje názory aplikovali na slovenské pomery. V Slovenských ľudových novinách z 3. júla 1914 sa písalo: „*Lebo nie hlavne tie otrávené chlapčiská sú vinovaté ... lež väčšmi ten satanský padúch, ktorý ich k tomu priviedol. Oni sú nástroje. A tento padúch je padúch sociálnej demokracie, z ktorého sa vypekal k hroznému činu Gabrinovič, sociáldemokratický predák v Bosne a padúch radikálno-antiklerikálny, prevratne protináboženský, ktorý otrávil dušu študenta Principa ..., ktoré žiaľ Bohu už aj u nás v Uhorsku, ba aj medzi Slovákami už majú svoje výhonky. Naším povolaním je porážať tohoto padúcha, aby neotrávil dobré duše slovenské, lebo padúch sociáldemokracie a radikálneho antiklerikalizmu, ači voľnomyšlienkarstva je všade rovnaký...*“²⁸

3. októbra 1991. Slovenské národné múzeum – Historické múzeum Bratislava. Bratislava 1992, s. 93 – 94. JURIGA, F.: Blahozvesť kriesenia slovenského národa a slovenskej krajiny, c. d., s. 95 – 97. SIDOR, K.: Andrej Hlinka (1864 – 1926), c. d., s. 184 – 200, 262 – 263.

²⁵ JURIGA, F.: Blahozvesť kriesenia slovenského národa a slovenskej krajiny, c. d., s. 95. Pozri tiež – PEKNÍK, M.: Cesty čechoslovakizmu pred prvou svetovou vojnou. In: Pekník, M. a kol.: Pohľady na slovenskú politiku (Geopolitika – Slovenské národné rady – Čechoslovakizmus), c. d., s. 521 – 537.

²⁶ ZUBEREC, V.: Alternatíva tzv. belvedérskej politiky. Hist. čas., 22, 1974, s. 111 – 127. GALANDAUER, J.: Belvedérska epizoda v živote a pamäti Milana Hodži. In: Pekník, M. a kol.: Milan Hodža – štátnik a politik, 3. vydanie, c. d., s. 85 – 94.

²⁷ Slovenský denník, roč. V, č. 123 z 29. júna 1914, s. 1 – 2, mimoriadne vydanie. Slovenský denník, roč. V, č. 124 z 1. júla 1914, s. 1 – 2. Smrť arcikniežaťa Františka Ferdinanda. Sarajevská tragédia. Robotnícke noviny, roč. XI, č. 27 z 2. júla 1914, s. 1. Následníka trónu zabil. Slovenský týždenník, roč. XII, č. 27 z 3. júla 1914, s. 1. František Ferdinand. Národný hlásnik, roč. 47, č. 27 z 3. júla 1914 s. 2. Déer, I.: Obrali nás o našu nádej, ale naša pravda predsa zvíťazí. Národné noviny, roč. XLV, č. 76 z 2. júla 1914, s. 2. Franc Ferdinand.

²⁸ Slovenské ľudové noviny, roč. 5, č. 27 z 3. júla 1914, s. 1, Hrozná vražda.

Delegácia slovenských politikov položila 3. júla 1914 v kaplnke Burgu k rakvám následníka trónu a jeho manželky vavrínový veniec.²⁹ Červeno-bielo-modrá hodvábná stuha s nápisom „Stratenej nádeji – hlboko zarmútení Slováci“ symbolizovala nielen smútok nad úmrtím členov panovníckeho rodu, ale z hľadiska slovenskej národnej politiky predstavovala oveľa viac: smrťou následníka trónu padli všetky dovtedajšie iluzórne predstavy a dohady slovenských politikov o možnom zásahu viedenského cisárskeho dvora v prospech Slovákov.

Slovenská politika sa tak ocitla pred inou politickou realitou, s ktorou sa musela čo najskôr vyrovnáť, aby bola schopná v novom rozložení politických síl v monarchii pokračovať vo svojich doterajších snaženiach. Než sa však stihla zorientovať a konať, 28. júla 1914 vypovedalo Rakúsko-Uhorsko vojnu Srbsku a slovenský národnopolitický život dostal ďalší, oveľa silnejší úder, ako bol sarajevský atentát. Súčasne sa však pred F. Jurigom a slovenskými politikmi začali postupne otvárať nové možnosti riešenia slovenskej otázky, ktoré mali s ich predvojnovými predstavami iba málo spoločné.

* * *

Už na začiatku prvej svetovej vojny, 5. augusta 1914, Slovenská národná strana pod tlakom perzekúcií verejným vyhlásením zastavila všetku svoju politickú činnosť. Za daného stavu mal tento politický manéver plné opodstatnenie a ťažisko slovenskej politiky sa prenieslo do zahraničia, do krajín, kde Slováci pred prvou svetovou vojnou žili vo väčšom počte a podľa svojich možností v prospech Slovákov v starej vlasti aj pôsobili, konkrétne do USA a cárskeho Ruska.³⁰ Juriga však na rozdiel od väčšiny slovenských politikov svoju politickú činnosť nezastavil. Dokonca sa v tom čase v americko-slovenských novinách medzi krajanmi rozšírila informácia, že bol v rámci stanného práva odsúdený a popravený.

Ferdiš Juriga ako čelný predstaviteľ Slovenskej ľudovej strany a poslanec s oficiálnou pasivitou slovenskej politiky nesúhlasil a počas vojny prejavoval mimoriadnu aktivitu. Cieľom jeho politiky bolo nejakým spôsobom zúročiť boj Slovákov na frontoch v prospech presadenia národných požiadaviek. Vyhlásenie vojny privítal najústretovejšie zo všetkých slovenských politikov, ale už v prvých dňoch vojny bol jeho postoj otrasený šovinistickými výčinnmi a vládnym terorom. Juriga tento postup uhorskej vlády odmietol a v článku „Za slovenskú česť“³¹ vyslovil údiv nad tým, že Slováci, ktorí boli vždy vernými stúpecami monarchie, sú zrazu obviňovaní z vlastizrady. V mene cti slovenského národa sa ohradzuje proti perzekúcii slovenských národovcov a žiada vládne úrady, aby zjednali nápravu a nedali sa klamať rôznymi udavačmi. Bolo samozrejmé, že takéto a podobné výzvy vládnuce kruhy nebrali v prvých dňoch vojny, ale ani neskôr vôbec do úvahy.

Juriga pozorne sledoval vplyv vojny na život slovenského ľudu v zázemí a vyvodzoval z neho požiadavky na zlepšenie politickej i sociálnej situácie v Uhorsku. Dňa 25. septembra 1914 uverejnil v Slovenských ľudových novinách úvodník „Moje návrhy“. Širokej verejnosti v ňom predložil spôsob riešenia krízového stavu, v ktorom sa krajina ocitla už v prvých mesiacoch vojny. Žiadal zaviesť progresívnu daň z alkoholu, luxusu i majetku, ktorá by sa použila na vyplácanie ročnej podpory vdovám a sirotám po padlých vo vojne. Z ďalších sociálnych opatrení navrho-

²⁹ Slovenský denník, roč. V, č. 127 z 5. júla 1914, s. 2. Slovenský týždenník, roč. XII, č. 29 zo 17. júla 1914, s. 4.

³⁰ HRONSKÝ, M. – PEKŇÍK, M.: Martinská deklarácia. Cesta slovenskej politiky k vzniku Česko-Slovenska. Bratislava : Ústav politických vied SAV – VEDA, vydavateľstvo SAV, 2008, s. 30 – 32, 47 – 51.

³¹ Slovenské ľudové noviny, roč. 5, č. 34 z 21. augusta 1914, s. 1, Za slovenskú česť.

val vybudovať kuchyne pre hladujúcich, opatrovne pre deti, zabezpečiť bezplatné ošetrovanie v krajiniských nemocniciach a zaistiť riadne vykonávanie poľnohospodárskych prác. Z národného hľadiska to boli staré požiadavky za zavedenie slovenčiny v ľudových i stredných školách a volebné právo pre všetkých vojakov, rozšírené aj na ženy.³²

Jurigove požiadavky v sociálnej oblasti boli vo svojej dobe značne radikálne a odzrkadľovali hlboké zmeny, ktoré vniesla vojna do života širokých vrstiev slovenského ľudu. Uhorské vládnuce kruhy tieto návrhy, Jurigom v priebehu prvých rokov vojny viackrát opakované, sústavne ignorovali a dávali tým jasne najavo, že slovenský národ ani napriek svojim obetiam vo vojne nemôže očakávať od vlády zmenu k lepšiemu. To celkom zákonite muselo viesť v ďalšom období vojny k hľadaniu inej, aj keď neľahkej, zložitej, ale v konečnom dôsledku schodnejšej cesty na získanie národných a politických práv Slovákov.

Štátoprávne stál Juriga na stanovisku slovenského Okolia a jednotného federálneho Rakúsko-Uhorska, aké ešte pred vojnou načrtoľ rumunský politik Popovicu. Smrťou Františka Ferdinanda táto možnosť padla. Inú alternatívu, napr. ruskú pomoc na prelome rokov 1914 a 1915, bol ochotný akceptovať iba do tej miery, ak by prinútila Habsburgovcov pretvoriť monarchiu na federatívny štát.³³

Ferdiš Juriga, tak ako iní slovenskí politickí predstavitelia, neuvažoval pôvodne o rozbití habsburskej monarchie. Bol poslancom uhorského snemu a ešte aj na prelome rokov 1917 – 1918 stál na pozíciách existencie Slovákov v Uhorsku a požadoval pre nich uplatnenie Národnostného zákona z roku 1868.³⁴ Iba ťažko a zložito sa prepracovával k akceptovaniu predstáv o budúcom štátnom zjednotení Čechov a Slovákov. Známe boli jeho výhrady k československej národnej jednote – čechoslovakizmu, ideológii, ktorá popierala samobytnosť slovenského národa, ale súčasne mal výborné vzťahy s českými a moravskými katolíkmi. Preto sa jeho politické aktivity aj začiatkom roku 1918 sústreďovali na domácu uhorskú politickú scénu vrátane pasívnej slovenskej politiky, ktorú sa usiloval vyburcovať k verejnej činnosti ostrou kritikou martinického vedenia Slovenskej národnej strany.

Centrom aktivizácie slovenskej politiky sa mala podľa Jurigu stať jeho prešporská skupina sústredená okolo Slovenských ľudových novín. Výrazom toho bol aj Jurigov návrh z 8. februára 1918, aby sa utvoril nadstranícky ústredný orgán – Slovenská národná rada – so sídlom v Bratislave. S touto iniciatívou u ostatných slovenských politikov neuspel a aktivizáciu slovenskej politiky s centrom v Bratislave nepodporil ani Andrej Hlinka.³⁵

Navonok pasívna domáca slovenská politika si však počas vojny vytvorila osobitý spôsob komunikácie, ktorá viac-menej unikala pozornosti uhorských úradov, či skôr ju považovali za bezvýznamnú. Takto sa postupne sformovali malé skupiny slovenských politikov pôsobiacich v Martine,

³² Slovenské ľudové noviny, roč. 5, č. 39 z 25. septembra 1914, s. 1, Moje návrhy.

³³ JURIGA, F.: Blahozvesť kriesenia slovenského národa a slovenskej krajiny, c. d., s. 111. Iný katolícky kňaz, donoalský farár Jozef Kačka, išiel na rozdiel od Jurigu v otázke ruskej pomoci ďalej, keď sa v tomto smere vyjadroval, „že dobre by bolo, keby Rusi prišli do Uhorska, a zaujali Horné Uhorsko. Sedmohradsko nech patrí Rumunom, z čistých Maďarov nech je osobitné kráľovstvo... Slováci, Poliáci a Česi nech tvoria jedno kráľovstvo, tak každému by lepšie bolo, lebo nikto by nebol pod nemeckou nadvládou.“ Za tieto i ďalšie vlastizradné výroky bol Kačka odsúdený na 15 rokov väzenia. Porovnaj – KAČKA, J.: Rozpomienky na moje utrpenie. Bratislava 1925, s. 60.

³⁴ HRONSKÝ, M.: Ferdinand Juriga do roku 1918. In: Ferdiš Juriga. Zborník referátov zo seminára „Život a dielo Ferdiša Jurigu“, ktorý sa konal 3. 10. 1991 vo Vajnorochoch. Slovenské národné múzeum – Historické múzeum Bratislava. Bratislava 1992, s. 18 – 19.

³⁵ Tamže s. 18 – 19.

Ružomberku, Liptovskom Sv. Mikuláši, Bratislave, Budapešti aj vo Viedni.³⁶ Z nich najvýznamnejšia bola viedenská skupina, ktorú okolo seba sústredil bývalý mikulášsky továrnik Kornel Stodola. Tu, na vojenskom cenzúrnom úrade, pôsobili Milan Hodža, Ivan Dérer, Jozef Cablk i ďalší, ktorí mali možnosť stretávať sa mimo dohľadu uhorskej polície s politikmi nemadžarských národností, ale aj s českými politikmi prichádzajúcimi na rokovania rakúskeho snemu.³⁷

Ferdiš Juriga ako jediný verejne pôsobiaci slovenský politik zostával čiastočne od týchto neverejných aktivít slovenskej politiky bokom. Bolo to jednak pre jeho kritické výpady voči slovenskému politickému tábore, ale aj z obavy, aby v Slovenských ľudových novinách – pri jeho temperamentnej povahe – nenapísal o dôverných zámeroch slovenskej politiky viac, než bolo treba. Slovenská politika však už v tomto období dokázala v niektorých prípadoch porušiť politickú pasivitu a vystúpiť aj verejne. Dôkazom toho bola Mikulášska rezolúcia z 1. mája 1918, v ktorej slovenskí sociálni demokrati ústami Vavra Šrobára vystúpili s požiadavkou samourčenia pre slovenský národ, vyjadrenou slovami: „...*žadame bezpodmienečné uznanie práva na sebaurčenie všetkých národov nielen za hranicami našej monarchie, ale i národov Rakúsko-Uhorska, teda aj uhorskej vetvi československého kmeňa.*“³⁸ Rezolúcia mala veľký ohlas v zahraničí, keďže išlo o prvý verejný prejav zo Slovenska, ktorým sa Slováci nepriamo prihlásili k zámerom česko-slovenského zahraničného odboja.

Rezolúcia bola aj impulzom na zvolanie dôvernej porady Slovenskej národnej strany na 24. mája 1918 do Martina. Ferdiš Juriga sa na nej nezúčastnil. Bol to práve jeho politický súpútnik Andrej Hlinka, zdržiavajúci sa v čase vojny takticky v úzadí, ktorý rozťal gordický uzol váhania slovenskej politiky – či zostať s Maďarmi, alebo ísť s Čechmi. Svojím výrokom: „*Neobchádzajme otázku, povedzme otvorene, že sme za orientáciu československú. Tisícročné manželstvo s Maďarmi sa nevydarilo, musíme sa rozísť.*“ Rozhodujúcim spôsobom tak ovplyvnil účastníkov porady, ktorá následne prijala uznesenie: „*Slovenská národná strana stojí na stanovisku bezpodmienečného a bezvýhradného samourčovacieho práva slovenského národa a na tomto základe vindikuje pre slovenský národ účasť na utvorení samostatného štátu pozostávajúceho zo Slovenska, Čiech, Moravy a Sliezska. Matúš Dula, predseda, sa poveruje, aby o tomto konečnom rozhodnutí uvedomil českého dejateľa v Prahe.*“³⁹

³⁶ Tieto skupiny si navzájom vymieňali dôverné informácie o situácii na frontoch, ako aj v zázemí bojujúcich štátov a usilovali sa z toho vyvodzovať určité možnosti pre budúci vývoj a postavenie Slovákov a Slovenska po vojne. Pozri ŠROBÁR, V.: Pamäti z vojny a z väzenia (1914 – 1918). Martin 1946, s. 15, 20, 23.

³⁷ Jeden z členov skupiny, Ivan Dérer, opísal túto ich činnosť vo Viedni takto: „*Dostal som sa tedy do znamenitej spoločnosti... Stodola mal vo Viedni v III. okrese priestranný byt. Tam sme mali porady nie len vo Viedni trvale sa nachádzajúci Slováci. Ale Stodolov byt bol centrom, do ktorého zval na porady význačnejších politických činiteľov zo Slovenska. Tu sme prediskutovali výhľady vojny a polozenie nášho národa s Matúšom Dulom, Ludevítom Okánikom, Antonom Štefánkom, Emanuelom Lehockým, Milanom Ivankom, Jánom Pociskom atď. Zprvu sprostredkovala spojenie s Českou mafiou inž. Jozef Rotnagl, ktorý opätovne docestoval z Prahy a nás informoval... všetky tieto porady diali sa v duchu československom, všetci bez výnimky sme verili v prehru monarchie a v uskutočnenie československého spojenia.*“ Dérer, I.: S Hodžom a Stodolom vo Viedni a v Martine, s. 3. ANM Praha. Fond I. Dérer. Kartón č. 10, inv. č. 500, 10 strojopisných strán.

³⁸ HRONSKÝ, M.: Mikulášska rezolúcia 1. mája 1918. Slovenská sociálna demokracia v procese národnooslobodzovacieho zápasu. Bratislava : VEDA, vydavateľstvo SAV, 2008, s. 64; V. Šrobár už vo februári 1918 vyzval predsedu Slovenskej národnej strany Matúša Dulu, aby strana zanechala politiku striktnnej pasivity. Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti I., c. d., dokument č. 146, s. 464 – 466, Otvorený list Vavra Šrobára predsedovi Slovenskej národnej strany z 19. februára 1918.

³⁹ Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti I., c. d., Dokument č. 150, s. 476 – 482, Zápisnica dôvernej porady predstaviteľov Slovenskej národnej strany.

Je pochopiteľné, že Ferdiš Juriga sa z takého prístupu cítil dotknutý, veď počas vojny sa usiloval bojovať v uhorskom parlamente a na stránkach Slovenských ľudových novín za slovenský národ. Napokon napísal a publikoval viac ako 100 novinových článkov, z ktorých len malá časť mala provládny charakter. Byť odsunutý na vedľajšiu koľaj slovenskej politiky – to nezodpovedalo Jurigovej povahe.

Keď 31. mája 1918 prišiel Milan Hodža v Slovenskom týždenníku s vlastným projektom Slovenskej národnej rady, ktorý priaznivo prijali slovenskí sociálni demokrati a podporili 31. augusta 1918 aj martinské Národné noviny, to už Ferdiš Juriga nezaváhal. Emocionálne k tomu prispela zrejme aj jeho zrážka s uhorskou políciou v Martine, ktorá zrušila na 27. augusta 1918 naplánované zhromaždenie Muzeálnej spoločnosti a Živeny, ktoré mohlo byť príležitosťou aj na ustanovenie Slovenskej národnej rady.⁴⁰ Článkom Osamelí havrani dal Juriga v Slovenských ľudových novinách 6. septembra 1918 jasne najavo, že je pripravený konať.

O Jurigovom členstve v budúcej Slovenskej národnej rade sa rozhodovalo 12. septembra 1918 na „súkromnej porade“ slovenských politikov v Budapešti. Jeho kandidatúru – napriek obavám predsedu Slovenskej národnej strany Matúša Dulu – podporil Andrej Hlinka. Juriga členstvo v liste M. Dulovi z 5. októbra s radosťou prijal.⁴¹ No ešte deň predtým si „vyrobil“ problém, keď v Slovenských ľudových novinách 4. októbra 1918 pod nátlakom publikoval promaďarský článok s názvom Von do poľa. Ten vyvolal v slovenskom politickom tábore, ale aj v Čechách veľké pobúrenie a zmätok... Juriga si svoje miesto na kandidátke Slovenskej národnej rady udržal len vďaka veľkorysosti predsedu Slovenskej národnej strany Matúša Dulu.⁴²

O to významnejší bol pozitívny ohlas na Jurigovo vystúpenie v uhorskom parlamente 19. októbra 1918, keď okrem iného menom ešte oficiálne neexistujúcej Slovenskej národnej rady predniesol „Osvedčenie“, v ktorom vyslovil, že „... slovenský národ si žiada, aby úplne slobodne mohol rozhodnúť o svojom inštitučnom štátnom umiestnení a o svojom pomere k ostatným slobodným národom“.⁴³ Napriek obsahovo nesúrodnej reči to boli Jurigove „hviezdne chvíle“ a jeho vystúpenie sa považuje z politického hľadiska za historický čin, ktorým sa Slováci symbolicky rozlúčili s Uhorskom.

Ferdiš Juriga sa takto rozhodným a odvážnym spôsobom vrátil na výslnie slovenskej politiky a ako člen novoustanovenej Slovenskej národnej rady sa 30. októbra 1918 zúčastnil v Turčianskom Sv. Martine na zhromaždení, ktoré prijalo Deklaráciu slovenského národa.⁴⁴ Tým dala domáca politická reprezentácia legitimitu novému štátoprávnemu postaveniu Slovenska v spoločnom štáte s Čechmi.

⁴⁰ HRONSKÝ, M.: Ferdinand Juriga do roku 1918. In: Ferdiš Juriga. Zborník referátov zo seminára „Život a dielo Ferdiša Jurigu“, c. d., s. 19; JURIGA, F.: Blahozvesť kriesenia slovenského národa a slovenskej krajiny, c. d., s. 107 – 108.

⁴¹ HRONSKÝ, M. – PEKŇÍK, M.: Martinská deklarácia. Cesta slovenskej politiky k vzniku Česko-Slovenska, c. d., s. 244 – 245.

⁴² A to aj napriek tomu, že Andrej Hlinka žiadal Dulu o zrušenie Jurigovej kandidatúry do SNR. Ako uvádza Dula v liste Emilovi Stodolovi, Juriga „sa vyhovára, že však on čo v tom článku obsažené seriózne nemyslel, je to len taktické, ako on vraví, ošmeknutie, ktoré on napraví.“ HRONSKÝ, M.: Ferdinand Juriga do roku 1918. In: Ferdiš Juriga. Zborník referátov zo seminára „Život a dielo Ferdiša Jurigu“, c. d., s. 19 – 20; HRONSKÝ, M. – PEKŇÍK, M.: Martinská deklarácia. Cesta slovenskej politiky k vzniku Česko-Slovenska. c. d., s. 250.

⁴³ HRONSKÝ, M. – PEKŇÍK, M.: Martinská deklarácia. Cesta slovenskej politiky k vzniku Česko-Slovenska, c. d., s. 256.

⁴⁴ Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti I., c. d., dokument č. 161, s. 513 – 514; Pozri tiež HRONSKÝ, M. – PEKŇÍK, M.: Martinská deklarácia. Cesta slovenskej politiky k vzniku Česko-Slovenska, c. d., X. kapitola: Predporada a deklaračné zhromaždenie 30. októbra 1918 v Turčianskom Sv. Martine, s. 259 – 284.

* * *

Ak by sa Jurigova politická kariéra bola skončila vznikom Česko-Slovenska, nemožno pochybovať, že by sa mu bolo v novom štáte dostalo absolútneho uznania a bol by natrvalo postavený na piedestál slovenskej politiky. Juriga, ktorý v októbri 1918 mal iba niečo nad 40 rokov, bol plný energie a chuti pokračovať vo svojom pôsobení v politike. Bolo to však už úplne iné prostredie, než v akom sa pohyboval v Uhorsku.

Po vzniku Česko-Slovenska sa pred slovenskou politikou otvárajú nové obzory, na ktoré jej predstavitelia nemohli v nedemokratických pomeroch habsburskej monarchie ani pomyslieť. Slovenskí politici prechádzajú z jedného štátneho útvaru do nového, mení sa politický systém, národnostné pomery. Ferdiš Juriga sa už od novembra 1918 angažuje v Revolučnom národnom zhromaždení, predkladá návrhy na formovanie politického systému.⁴⁵ Andrej Hlinka sa na rozdiel od Jurigu po prevrate sústreďuje na konsolidáciu katolíckej cirkvi a v jej rámci na upevňovanie svojich pozícií. Na 28. novembra 1918 zvoláva do Ružomberka katolíckych duchovných, z jeho iniciatívy sa utvára Kňazská rada a stáva sa jej predsedom.⁴⁶ Aj pod vplyvom českého katolíckeho kléru sa objavujú návrhy na reformy katolíckej cirkvi na Slovensku. Hlinka je v tomto smere opatrný, konzervatívny, Juriga naopak – radikálny. Jeho návrhy na utváranie slovenských katolíckych rád, účasť veriacich na správe cirkvi a jej majetku narušali dovtedajší zaužívaný systém. Ešte viac zarezonovali požiadavka odluky cirkvi od štátu, zrušenie celibátu a zavedenie slovenskej liturgie.⁴⁷ Tieto Jurigove programové zámery však boli iniciatívou, ktorá neprešla do praxe, a zostávali na úrovni deklarovaných názorov. Pre tieto návrhy nenachádzal Ferdiš Juriga v prostredí slovenských katolíkov podporu a dostával sa v cirkevných kruhoch do izolácie.

Slovenská politika si hľadá v novej situácii svoje miesto, pričom jej aktéri sa usilujú stavať na určitej kontinuite a nadviazať na skúsenosti z uhorskej politiky. To sa však dostáva do konfrontácie s potrebou nového chápania modernejšej podoby politiky v Československu, keď do popredia vystupuje úloha politických strán a hnutí. Jednotlivé osobnosti – akokoľvek individuálne politicky zdatné – sa bez straníckej podpory dostávajú na okraj politického spektra. Juriga takéto straníctvo odmieta: „*Po prevrate, žiaľ, na všetko sa hľadá a všetko sa zhodnocuje číro čisto zo straníckeho stanoviska. Z hľadiska všeludského, štátneho a národného upadli ľudia rozumom, citom a vôľou do zajatia politického straníctva a miesto ľudskej mravnosti väčšinu ľudí zachvátila obmedzenosť politického straníctva a z toho pochádzajúci stranícky nemrav, podľa ktorého to sa hodnotí za dobré, čo strane, jej programu osoží, a za zlé opačné.*“⁴⁸

Na rozdiel od Uhorska platí v Československu všeobecné volebné právo. V nových podmienkach sa hľadá aj nové slovenské politické centrum, ktorým sa stáva Jurigovi blízka Bratislava. Ak sa politické aktivity Slovákov v Uhorsku mimo parlamentných volieb v zmysle vtedajšej legislatívy uskutočňovali iba na úrovni spolkovej činnosti, potom v Československu ich politické aktivity nadobúdajú nebývalý rozmach. Slovenskí politici zakladajú nové politické subjekty či revitalizujú, respektíve transformujú existujúce. Ďalší vstupujú do strán s celoštátnou pôsobnosťou a dostávajú sa do zložitejšieho postavenia, s akým nemali dovtedy skúsenosti.

⁴⁵ JURIGA, F.: Blahozvesť kriesenia slovenského národa a slovenskej krajiny, c. d., s. 173 – 175.

⁴⁶ BARTLOVÁ, A.: Andrej Hlinka. Bratislava : Obzor, 1991, s. 48 – 50.

⁴⁷ BARTLOVÁ, A.: Česko-slovenský štát – katolícka cirkev – HSES. In: Letz, R., Mulík, P., Bartlová, A.: Slovenská ľudová strana v dejinách 1905 – 1945. Martin : Matica slovenská, 2006, s. 135 – 136. JURIGA, F.: Blahozvesť kriesenia slovenského národa a slovenskej krajiny, c. d., s. 182 – 188.

⁴⁸ JURIGA, F.: Blahozvesť kriesenia slovenského národa a slovenskej krajiny, c. d., s. 165 – 166.

Vedúci predstavitelia Slovenskej národnej strany a Slovenskej ľudovej strany sa stavajú do jednoznačných pozícií obhajcov slovenských záujmov v širšom kontexte všetkého obyvateľstva. Emil Stodola, Martin Rázus, Andrej Hlinka, Ferdiš Juriga stoja na vyhranených slovenských pozíciách, ktoré sa v nasledujúcom období prejavujú aj v štátoprávnej požiadavke autonómie a samobytnosti slovenského národa.⁴⁹ V týchto súvislostiach prichádza Juriga s vlastným projektom autonómie.⁵⁰ Treba si však uvedomiť, že jeho chápanie autonómie sa odlišuje od ďalších návrhov Slovenskej ľudovej strany,⁵¹ pričom Juriga nikdy nespúšťa zo zreteľa celoštátny rozmer. Je to istý paradox, lebo v rámci Slovenskej ľudovej strany ho berú ako reprezentanta západného Slovenska či užšie Záhoria.

Politici, ktorí sa postupne začleňujú do celoštátnych strán, ako napríklad Milan Hodža, Vavro Šrobár, Milan Ivanka, sú v zložitejšej situácii ako autonomisti. V rôznej miere akceptujú ideu jednotného československého národa zakotvenú v ústave, alebo v otázke samobytnosti slovenského národa lavírujú. Namiesto požiadavky autonómie ponúkajú iné riešenia. Na rozdiel od predstaviteľov SNS a SLS musia prihliadať k predstavám svojich českých partnerov, čím ich názorové postoje bývajú pri riešení slovenských problémov často zahmlené, no nemožno im vyčítať, že by záujmy Slovenska ignorovali. V záujme úspechu takto postupoval napríklad aj Milan Hodža počas svojho dlhoročného pôsobenia vo viacerých československých vládoch.⁵² Vždy bude závisieť od uhla konkrétneho pohľadu pri posudzovaní toho, ktorá z týchto skupín slovenských politikov mala možnosť urobiť či presadiť v rámci celoštátnej politiky viac.

Nie pre každého je ľahké preorientovať sa na nový stranícky spôsob vedenia politiky. Juriga bol síce zakladateľom predprevratovej SLS a jej funkcionárom, tá však bola len akýmsi voľným prepojením skupín s približne rovnakým ideovým zámerom. Po roku 1918 sa aj Slovenská ľudová strana (od roku 1925 Hlinkova slovenská ľudová strana) formuje ako masová, respektíve ako hnutie s vymedzenou organizačnou štruktúrou. Dôležitú úlohu začína zohrávať stranícky aparát.

Zdá sa, že Hlinka si lepšie uvedomuje novú kvalitu československých pomerov, v ktorých sa dokáže presadiť v parlamentných voľbách iba ten, kto bude mať masovú základňu. Členstvo takejto strany či skôr hnutia musí byť zákonite heterogénne, a teda nemožno prihliadať na ideový rozmer, ako to požadoval Juriga. Slovenskú ľudovú stranu chcel budovať ako stranu konfesio-

⁴⁹ K E. Stodolovi, M. Rázusovi a A. Hlinkovi pozri – KRAJČOVIČOVÁ, N.: Emil Stodola. Džentlmen slovenskej politiky. Bratislava : Kalligram, 2007. Kapitola: Na čele Slovenskej národnej strany, s. 90 – 121; GÁFRIK, M.: Martin Rázus II. Osobnosť a dielo (1923 – 1937). Bratislava : Literárne informačné centrum, 2000. PEKNÍK, M.: (ed.): Martin Rázus – politik, spisovateľ a cirkevný činiteľ. Bratislava : Ústav politických vied SAV – Slovenská národná knižnica Martin – Veda, vydavateľstvo SAV, 2008; LETZ, R.; MULÍK, P. a kol.: Pohľady na osobnosť Andreja Hlinku. Martin : Matica slovenská, 2009.

⁵⁰ BARTLOVÁ, A.: Ferdiš Juriga a Slovenská ľudová strana. In: Ferdiš Juriga. Zborník referátov zo seminára „Život a dielo Ferdiša Jurigu“, c. d., s. 41. Pozri aj HRONSKÝ, M.: Ferdinand Juriga do roku 1918. c. d., s. 24.

⁵¹ Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II. Hlavný redaktor M. Pečník. Bratislava : Národné literárne centrum – Dom slovenskej literatúry, 1998, Dokument č. 198, s. 131 – 138. Návrh zákona Slovenskej ľudovej strany na autonómiu Slovenska (25. januára 1922); Dokument č. 201, s. 148 – 149. Druhý parlamentný návrh HSLS na autonómiu Slovenska (8. mája 1930), s. 148 – 149; Dokument č. 207, s. 166 – 168. Zásady autonómie Slovenskej krajiny (14. augusta 1938); Dokument č. 212, s. 179 – 183. Žilinská dohoda (6. októbra 1938).

⁵² K M. Hodžovi pozri: PEKNÍK, M. a kol.: Milan Hodža – štátnik a politik. 3. prepracované a doplnené vydanie, c. d.; PEKNÍK, M. (ed.): Milan Hodža a integrácia strednej Európy. Bratislava : ÚPV SAV, Veda, vydavateľstvo SAV, 2006; PEKNÍK, M. (ed.): Milan Hodža – politik a žurnalista, c. d.; PEKNÍK, M. (ed.): Milan Hodža a agrárne hnutie. Bratislava : ÚPV SAV – Slovenská národná knižnica Martin – Veda, vydavateľstvo SAV, 2008.

nálnu, zloženú z členstva, ktoré malo svoje zásluhy už pred prevratom v roku 1918 a nekompromitovalo sa spoluprácou s uhorskými úradmi. Rovnako odmietal tzv. „Novoslovákov“, ktorí sa politicky stali „Slovákmi“ až po vzniku Česko-Slovenska. To mu, pochopiteľne, vytváralo či už otvorených, alebo skrytých protivníkov. Tí jeho postavenie spočiatku pri jeho popularite neohrozovali, ale neskôr nadobudli v aparáte strany významné mocenské pozície.⁵³

Ako individualista odmietajúci sa podriaďovať straníckej línii nezastáva Juriga v strane žiadnu vyššiu funkciu. Na základe predchádzajúcich zásluh má však stále všeobecne rešpektované postavenie. Svojimi predstavami o vedení politiky sa Ferdiš Juriga po parlamentných voľbách v roku 1925 dostáva čoraz viac do pozície „osamelého jazdca“. Jeho situáciu zhoršujú spory s Hlinkom a „Novoslovákmi“. Aj keď vydávanie Slovenských ľudových novín, ktoré boli Jurigovou mienkotvornou platformou, financuje strana, necháva ho ísť vlastnou cestou.

Jurigove spory v straníckej aj cirkevnej rovine napokon vedú k tomu, že je vylúčený zo strany a musí sa vzdať aj kňazského povolania.⁵⁴ Pokus presadiť sa s vlastnou politickou stranou v parlamentných voľbách v roku 1929 je už len labuťou piesňou predčasne odchádzajúceho politika. Symbolické zmierenie sa s Andrejom Hlinkom 30. novembra 1935 v Ružomberku pri príležitosti Hlinkových menín na tom už nič nezmenilo.⁵⁵

Ferdiš Juriga mohol byť svojím politickým myslením ešte roky užitočný pre slovenskú aj pre československú politiku, ale nestalo sa tak. Niekedy až s odstupom času si pri hlbšej analýze diela a činnosti politika dodatočne uvedomujeme a oceňujeme jeho kvality. Bez ohľadu na to, ako sa o ňom dobová spoločnosť vyjadrovala.

⁵³ HERTEL, M.: Rozpory v HSLŠ v 20. rokoch 20. storočia. In: Letz, R., Mulík, P., Bartlová, A.: Slovenská ľudová strana v dejinách 1905 – 1945, c. d., s. 181 – 195.

⁵⁴ JURIGA, F.: Blahozvesť kriesenia slovenského národa a slovenskej krajiny, c. d., s. 238 – 240; LETZ, R.: Hlinkova slovenská ľudová strana (Pokus o syntetický pohľad). In: Letz, R., Mulík, P., Bartlová, A.: Slovenská ľudová strana v dejinách 1905 – 1945, c. d., s. 46 – 50; Tamže HERTEL, M.: c. d. s. 193 – 194.

⁵⁵ BARTLOVÁ, A.: Ferdiš Juriga a Slovenská ľudová strana. In: Ferdiš Juriga. Zborník referátov zo seminára „Život a dielo Ferdiša Jurigu“, c. d., s. 46